

ביאורים

לאחר שלמדנו שהיכולת לכוון לאמיתיה של תורה נובעת מהדבקות בה', מלמד אותנו המהר"ל רובד נוסף: הדבקות בה' מולידה גם יכולת להתמיד בקיום מצוות התורה.

הגמרא אומרת במסכת נדרים ששאלו את החכמים, הנביאים והמלאכים מדוע נחרב בית המקדש, ואף אחד מהם לא ידע לענות על שאלה זו. עד שבא הקב"ה וענה על כך, ומבארת הגמרא שהסיבה היא 'שלא בירכו בתורה תחילה'.

הסבר זה של הגמרא תמוה משלוש סיבות:

א. ידועה דרשת חז"ל על כך שבית ראשון נחרב בגלל שלוש עבירות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ולא בגלל שלא ברכו בתורה תחילה. ב. מהי חומרת העוון בכך שלא בירכו ברכת התורה קודם הלימוד? ג. מבואר שהם אכן למדו תורה ואם כן כיצד לימוד התורה לא השפיע על עם ישראל לשוב בתשובה ולא לעבור עבירות חמורות מסוג זה? המהר"ל מיישב שאלות אלו בהסבר אחד.

קיום מצוות התורה בעם ישראל יכול להתקיים רק לאור העובדה שהתורה ניתנת לנו בכל רגע ורגע מחדש. הסיבה לכך היא חידוש יסודי שהמהר"ל מחדש: כשיש סיבה לבריאת מציאות, היא הסיבה גם לקיומה. הבריאה אינה עומדת בפני עצמה, אלא היא יונקת את חייה בכל רגע מהבורא. כאשר האדם מתנתק מהבורא, הוא מאבד את מקור החיים שלו. כך גם התורה - כאשר היא מתנתקת מהבורא, היא מאבדת את מקור החיות שלה והיא אינה פועלת על האדם.

לפי ביאור זה מובן מדוע חיסרון בברכת התורה הוא שורש החורבן. אדם הלומד תורה ואין מטרותו חיבור ודבקות בה', עלול לחטוא בעבירות החמורות ביותר, כיוון שהוא איבד את הקשר לקב"ה, שהוא זה שמקיים את התורה באדם. לכן אמרה הגמרא שהסיבה לחורבן הייתה שלא בירכו בתורה תחילה, כיוון שהברכה מבטאת את השאיפה להידבק בה' על ידי לימוד התורה, ודבקות זו מחברת את הלומד לנותן התורה, למקור התורה.

מתוך כך נוכל גם להבין כיצד ייתכן שדווקא בדור בו לימוד התורה היה מפותח, ובתי המדרש שקקו חיים, נחרב הבית. תורה כזו, שאין בה שאיפה לדבקות בה', אינה מתקיימת. התורה, כאמור, אינה רק הידיעות שנלמדות בה, אלא היא גילוי אלוהי שרק מתוך האהבה לה' הוא מתגלה.

הרחבות

• פירוש המילה 'ברכה'

ברוך נותן תורה לְיִשְׂרָאֵל. ר' חיים מוולאזין מסביר שמשמעות המילה 'ברכה' היא תוספת וריבוי, וכשאנו אומרים "ברוך אתה ה'" אנו מתכוונים שהקב"ה עושה 'הברכה': 'הברכה' זוהי הפעולה שעושה בעל הפרדס כאשר הוא לוקח ענף המחובר לעץ, שותל אותו באדמה ומוליד בכך עץ חדש. הוא בעצם לוקח מהמקור, ומעביר את זה הלאה. כלומר כשאנו מברכים על מאכל, אנו לא מודים לקב"ה, אלא אנו מכירים בכך שהקב"ה הוא המקור לכל השפע שנמצא בעולם, והוא מעניק זאת לנו (נפש החיים ב, ב). זה נכון כשאנו מברכים על אוכל או בענייני רפואה ('ברוך רופא חולים'), ועל פי מה שהמהר"ל מלמד אותנו כאן, זה נכון גם בתורה. המשמעות של 'לברך בתורה תחילה' היא להכיר שהקב"ה הוא המקור של התורה. רק לימוד תורה שפותח בהכרה בקב"ה כנותן התורה, יוביל לדבקות בקב"ה ולהתקיימות התורה בישראל.

שאלות לדין

מה כל כך חשוב בברכה בתורה תחילה? למה היא היסוד לקיום האומה בארצה? לאור דברי המהר"ל, מניין נובע הקשר העמוק שבין ישראל לארצה?

לעילוי נשמת ר' יצחק בן לאה מאווס ז"ל
לעילוי נשמת יצחק בן ברוך אוסקר ז"ל

ובפרק אלו נדרים (פא, א): אָמַר רב יהודה אָמַר רב: מֵאֵי דְקָתִיב (ירמיהו ט, יא): מִי הָאִישׁ הַחֲכָם וְיָבִין אֶת זֹאת, עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ וְגו'?" דָּבַר זֶה נִשְׁאַל לַחֲכָמִים וְלַנְּבִיאִים וְלַפְּלִאָאִים וְלֹא פָּרְשׂוּהוּ, עַד שֶׁפָּרְשׂוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעֶצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם, יב): וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי וְלֹא הִלְכִו בְּהָ. הֵינּוּ לֹא שָׁמְעוּ בְּקוּלִי הֵינּוּ לֹא הִלְכוּ בְּה'! אָמַר רב: שְׁלֵא בְּרָכוּ בַּתּוֹרָה תַּחֲלָה, עַד כָּאן. וְדָבַר זֶה מִן הַתְּמִיחָ שֶׁיְהִי חֲרָבֵן הָאָרֶץ בְּשִׁבִיל שְׁלֵא בְּרָכוּ בַּתּוֹרָה תַּחֲלָה, וְלֹא בְּשִׁבִיל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת וְגַלְוֵי עֲרִיזוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית רֵאשׁוֹן!

אָמַנְם באור זה, כי הדבר שהוא סבה אל מציאות דבר אחר, הוא גם כן סבה אל קיום מציאותו. ואל קושה לך כי הנגר הוא סבה לבנין הבית, ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים, דבר זה אינו, כי אין הנגר סבה לבית, רק שהוא מקרב העצים יחד. ודבר זה הנגר פועל, לא עצם הבית, והבית נעשה מן הנגר במקרה. אבל דבר שהוא סבה בעצם אל מציאות דבר אחר, כל שכן שהוא סבה לקיום שלו. שהרי היה סבה שיהיה נמצא, וכן גם כן הוא סבה לקיום שלו, ודבר זה מבאר במופת.

ולפיכך, אם היו מברכין על התורה תחלה, לומר ברוך נותן תורה לְיִשְׂרָאֵל, והיה אהבה אל השם יתברך כמה שנתן תורה לְיִשְׂרָאֵל, כי זה ענין הברכה על התורה, שהוא יתברך מברך על זה, ואוהב השם יתברך בשביל הטוב שנתן לו התורה. ואז היה זה סבה גם כן שתהיה התורה מתקיימת לְיִשְׂרָאֵל, שהיה השם יתברך נותן בלבם לשמור ולעשות ולקיים, אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת, היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים. וזה היה מן השם יתברך אשר הוא סבה לתורה, והוא גם כן סבה שלא לתבטל, דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, אז העקר שממנו יצא חוזר וגודל גדולו מן השורש, אשר היה סבה לגדול שלו שִׁיֵּצֵא. ובלא השורש אין קיום לאילן כלל. ולפיכך, אלו היו מברכין בתורה תחלה, מה שהוא יתברך סבה לתורה ונתן להם התורה, והיו דבקים בו יתברך באהבה כמה שנתן תורה לְיִשְׂרָאֵל, מצד הדבקות הזו היה השם יתברך סבה גם כן שלא לתבטל התורה. אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה, שלא היו דבקים בו יתברך באהבה כמה שנתן תורה לְיִשְׂרָאֵל, לא היה כן סבה מקיימת את התורה לְיִשְׂרָאֵל, ובאו לידי זה שעברו על התורה, ודבר זה גורם שאבדה הארץ.

בפרק אלו נדרים אמר רב יהודה אמר רב, מהו פירוש הכתוב: מי האיש החכם ויבן את זאת, ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה, על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר? דבר זה נשאלו החכמים (מי האיש החכם), הנביאים והמלאכים (ואשר דבר פי ה' אליו) ולא ידעו לפרשו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, שנאמר, ויאמר ה', על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה. היינו לא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, 'ומדוע הכפילות? אמר רב לא הלכו בה, שלא ברכו בתורה תחילה. דברים אלו הם תמוהים, האם חרבן הארץ הוא מפני שלא ברכו בתורה תחילה, והרי חרבן בית ראשון הוא מפני עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים?

ביאור הענין, סיבת היות דבר בעולם הוא גם סיבה לקיומו של אותו דבר. אם תקשה על דברי שהמציאות אינה כן, לדוגמה הבנאי הוא הסיבה למציאות הבית ובכל זאת גם כאשר הבנאי כבר איננו במציאות הבנין עדין נשאר קיים, הרי שסיבת היות הדבר אינה סיבה לקיומו? אין זו קושיה, כי הבנאי אינו הסיבה למציאות הבית. הבנאי מקרב את החלקים, לכן הוא במקרה סיבה לבית, אבל הוא אינו סיבה בעצם או סיבה באמת לבית. רק דבר שהוא סיבה בעצם אל מציאות דבר, הוא גם סיבה לקיומו, כי הרי הוא הסיבה להיותו נמצא, לכן הוא גם הסיבה לקיומו. דבר זה מוכח על פי השכל.

לכן אם היו מברכים על התורה תחילה, שהיו אומרים ברוך נותן תורה לישראל, והיתה להם אהבה להשם יתברך שנתן תורה לישראל, אז היתה התורה מתקיימת בהם, כי זו משמעות הברכה שיהיה השם מבורך על זה שנתן תורה, וכשאומר כן הוא מביע את אהבתו להשם על נתינת התורה, וממילא יש קשר בינו לבין הקב"ה שכן האהבה היא התחברות אל הנאהב. במצב כזה אף אם היו עוברים לעיתים על דברי התורה היו חוזרים מיד לשמור ולקיים, כי הקב"ה היה נותן בליבם לשמור, לעשות ולקיים, כיון שהוא הסיבה לתורה, ולכן הוא גם הסיבה לקיומה שלא לתבטל. משל לדבר, כאשר ענף היוצא מן האילן נפגע. הענף חוזר וגדל כי 'השורשים אשר הם הסיבה ליציאת הענף גורמים לו לחזור ולגדול. השורשים הם סיבה בעצם למציאות הענפים, מהם הוא צומח ובמותם ימות גם הענף. והנמשל - הדבקות בקב"ה היא החיבור אל השורש, הענף הפגום הוא ההתרשלות בשמירת התורה. לכן אם היו מברכים בתורה תחילה, היו דבקים בקב"ה באהבה על שנתן להם התורה, ובגלל דבקות זו היה השם יתברך סיבה לכך שלא היתה מתבטלת מהם התורה. אבל כשלא ברכו בתורה תחילה, לא היו דבקים בקב"ה באהבה על שנתן להם התורה, ולכן לא היתה סיבה שתגרום לקיום התורה בישראל. ומתוך כך באו לידי כך שעברו על מצוות התורה, ודבר זה גרם לאבדן הארץ.

